

УДК 331.102.344

В.І. Гунько, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Резерви ефективного використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення

В статті описано та встановлено взаємозалежність людського розвитку и економічного зростання. Названі чинники які впливають на формування резервів ефективного використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення.

інтелектуальний потенціал, інноваційна діяльність, ефективність, резерви, людський розвиток, зайняті, економічне зростання

У становленні сучасних економічних відносин, які базуються на використанні знань, нових високих мікро- та нано- технологій, розвитку освіти, науки і техніки головну роль відіграє ефективне використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення. Від рівня використання інтелектуального потенціалу залежить конкурентоспроможність економіки країни в цілому. Сьогодні в Україні недостатньо ефективно використовується інтелектуальний потенціал працівників. Визначення взаємозалежності розвитку працівників, інноваційної діяльності підприємств, економічного зростання, а також пошук резервів ефективного використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення є головними завданнями сучасності.

Вивченню проблем ефективного використання інтелектуального потенціалу працівників приділяють увагу як зарубіжні так і вітчизняні вчені. Серед зарубіжних дослідників цих питань найбільш відомими є такі автори, як Г. Беккер, Б. Твісс, Т. Шульц, П. Друкер, Б. Генкін, В. Іноземцев та ін. В Україні необхідність ефективного використання інтелектуального потенціалу людини обґрунтовують у своїх працях О. Амоша, В. Геєць, О. Грішнова, Б. Данилишин, О. Кендюхов, А. Колот, Е. Лібанова, О. Підопригора, Ю. Полунев, В. Онікієнко, М. Семикіна, І. Терон, В. Черненко, А.Чухно та інші. Між тим критичний аналіз наукових джерел доводить, що наукові уявлення в цьому напрямі все формуються.

До недостатньо вивчених слід віднести низку питань, що стосуються визначення резервів ефективного використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення, визначення наявності взаємозв'язку між станом ефективного використання інтелектуального потенціалу та станом людського й економічного розвитку регіону.

Метою статті є визначення резервів ефективного використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення.

Узагальнюючи різноманітні підходи [1, с. 174; 3, с. 72; 5, с. 109; 6, с. 70], вважаємо, що інтелектуальний потенціал зайнятого населення охоплює нематеріальні цінності, інформацію і знання (накопичені і нові), об'єкти інтелектуальної власності, а також накопичені і розвинуті інтелектуальні здібності до розробки і впровадження інновацій в різних сферах трудової діяльності і життя.

Визначено взаємозалежність розвитку працівників, інноваційної діяльності підприємств, економічного зростання. Покращення добробуту зайнятого населення перш за все сприяє виникненню потреб нового рівня та бажання працівником не лише у задоволенні себе благами на фізіологічному рівні, а й отримання відповідного рівня інформаційного забезпечення та спілкування, прагнення до визнання у колективі та

визнання результатів його роботи. Такий працівник завжди буде прагнути до самореалізації.

Нами було проведено анкетування, за допомогою якого ми розглядали працівника з позиції трьох вимірів: людина на роботі, людина вдома, людина в суспільстві. Результати анкетування показали, що, чим більші доходи отримує людина і чим кращим є добробут та умови проживання, тим сприятливіші вона має умови для саморозвитку та кар'єрного зростання.

За допомогою методу кореляції ми встановили залежність між рівнем добробуту людини, інтелектуальним розвитком працівника, інноваційною діяльністю підприємства, економічним зростанням і розміром валового регіонального продукту та валовим регіональним продуктом на душу населення.

Аналіз засвідчив прямий кореляційний взаємозв'язок між розміром регіонального валового продукту (РВП) та РВП на одну особу ($r=0,99$), середньомісячною заробітною платою ($r=1,00$), розміром прожиткового мінімуму на одну особу ($r=0,98$), та обернений зв'язок з чисельністю населення із середньодушовими загальними доходами у місяць нижчими прожиткового мінімуму ($r=-0,98$). Останній показник дозволяє зробити висновок, що із зростанням обсягів РВП на душу населення зменшується частка населення з доходами нижчими за прожитковий мінімум.

Так, прагнучи самореалізації та визнання працівник піклується про вдосконалення своїх професійних здібностей, підвищення рівня кваліфікації, отримання більш комфортних умов праці. Саме на цьому етапі сучасний керівник, який прагне до підвищення рівня економічних показників та ефективності діяльності підприємства в довготерміновому періоді, повинен відпрацювати чітку політику раціонального використання виробничого (інтелектуального) потенціалу підприємства. Сьогодні лише ті керівники, які роблять наголос на інвестиціях в працівників та здійснюють інноваційний розвиток підприємства, виробляють кількісні та якісні товари та мають конкурентоспроможні переваги. Результати анкетування працівників підприємств Черкаської області показали, що працівники з вищим рівнем доходів та кращими житловими умовами, як правило, мають вищу освіту, більший досвід роботи, прагнуть до самореалізації та саморозвитку, прагнуть до постійного професійного навчання та мають високу кваліфікацію. Проведені нами розрахунки підтвердили взаємозалежність між показниками покращення добробуту та кількістю науковців, які мають ступень кандидата або доктора наук ($r=0,99$), чисельністю аспірантів та докторантів (відповідно $r=0,98$ та $r=0,99$), чисельністю випускників ВНЗ, а отже і працівників з вищою освітою та кваліфікацією ($r=0,75$) тощо.

Наступним кроком нашого дослідження є виявлення взаємозалежності між інтелектуальним розвитком працівників, отриманням нових знань та інноваційною діяльністю підприємств. При розрахунках встановлено взаємозв'язок між інтелектуальним розвитком зайнятого населення та кількістю промислових підприємств, які впроваджували інноваційну діяльність ($r=0,75$), обсягом виконаних наукових та науково-технічних робіт ($r=0,98$), парком обчислювальної техніки ($r=0,93$), між освоєнням виробництва нових видів продукції та кількістю підприємств, які впроваджували інноваційну діяльність ($r=0,73$), зайнятими в економіці регіону з науковими ступенями та освоєнням виробництва нових видів техніки ($r=0,89$).

Отже, чим більш розвинутий інтелектуальний потенціал підприємства, тим результативнішою є інноваційна діяльність підприємства. В свою чергу впровадження інновацій на підприємстві сприяє кількісному та якісному зростанню, виробництву нової, сучасної, якісної продукції, підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Екстенсивне та інтенсивне зростання економіки підприємства сприяє підвищенню віддачі від ресурсів, збільшенню обсягів виробництва, а отже і зростанню валового регіонального продукту в цілому та на душу населення.

Головними проблемами ефективного використання інтелектуального потенціалу є недостатнє фінансування науки та освіти, низький рівень інноваційної діяльності підприємств та впровадження у виробництво нових видів продукції та техніки, низька частка висококваліфікованих робітників у складі зайнятого населення, низький рівень оплати праці та прожиткового мінімуму.

Рисунок 1 – Резерви ефективного використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення

Одним із шляхів вирішення даних проблем є пошук чинників та резервів підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення (рис. 1).

Аналіз на прикладі Черкаської області показав, що кількість працівників та спеціалістів, які виконують науково-дослідні роботи, за останнє десятиріччя в регіоні зменшилося на 65% (з 6531 осіб у 1995 р. до 2293 осіб у 2006 р.) [4, с. 30]. Сьогодні їх частка становить 0,2% всього населення, що проживає на території області. На низькому рівні за останнє десятиріччя на рівні 5-10% залишається частка підприємств, що займаються інноваційною діяльністю та впроваджують інноваційну діяльність у виробництво.

Чинники, які впливають на ефективність використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення поділимо на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх чинників відносять ті, які не перебувають під контролем підприємства і дію яких передбачити складно. Вони охоплюють політичні, соціальні й економічні аспекти розвитку інтелектуального потенціалу зайнятого населення; урядові

рішення та інституційні механізми; наявність фінансів, транспорту, комунікацій і сировини [2, с. 151].

Внутрішні чинники – це ті, які перебувають у зоні контролю окремого підприємства:

– стійкі (які важко змінити) – структурний інтелектуальний потенціал - підприємство і обладнання, технологія, матеріали та енергія, якість виробу;

– нестійкі (які легко змінити) – інформація, знання і кваліфікація працівника, управлінський талант, стилі і методи управління, методи праці, динамічність і гнучкість структури підприємства тощо.

Резерви підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення – це невикористані можливості економії затрат інтелектуального потенціалу в процесі виробництва (людського, структурного та потреб суспільства), які виникають унаслідок дії зовнішніх та внутрішніх чинників (удосконалення техніки, технології, організації виробництва і праці тощо).

Пошук резервів ефективного використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення є не лише завданням, яке вирішується на окремому підприємстві, а має стати одним із завдань державної політики. Уряд держави в тісній взаємодії зі суб'єктами господарювання повинні створити сприятливе політичне, законодавче, соціально-економічне середовище. Така політика повинна ґрунтуватися на таких засадах:

– підтримка з боку держави у вигляді пільгового оподаткування виробників, які створюють, впроваджують та використовують нові технології, нові зразки продукції, залучають молодих спеціалістів та сприяють їх професійній кваліфікації;

– антикорупційні заходи, прозорість економічних відносин, подолання невизначеності, адміністративних бар'єрів та розширення доступу до фінансування;

– створення відповідних економічних умов для адаптації економічно активного населення до вимог економіки знань;

– впровадження на фінансовому ринку гнучких, сприятливих та реальних відсоткових ставок, що розширить фінансові можливості підприємств та збільшить інвестування в економіку. Наприклад, у високо розвинутих країнах рівень відсоткових ставок у декілька країн менший ніж в Україні;

– забезпечення високих стандартів навчання доступного для працівників протягом усього періоду їх виробничої діяльності, поліпшення якості освіти шляхом створення систем управління якістю освітніх послуг відповідно до національних та міжнародних стандартів, активізація співпраці у сфері науки і освіти, участь наукових кадрів у міжнародному співробітництві, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників, отримання другої освіти окремими категоріями населення;

– підтримувати на державному та регіональному рівнях винахідництво, творчість, уведення статусу інноватор, що передбачало б проведення доплат до основної заробітної плати авторам оригінальних ідей і проектів;

– здійснити заходи, спрямовані на збереження інтелектуального потенціалу науково-дослідних, освітніх, медичних, держаних установ, підприємств та організацій на основі активізації інвестицій та реформування оплати праці і доходів висококваліфікованим працівникам;

– перегляд та вдосконалення державної політики фінансування потреб науки та освіти, захисту інтелектуальної власності;

– формування у кожного громадянина потреби постійно підвищувати свій освітній рівень тощо.

Перспективи подальших наукових досліджень мають бути пов'язані з обґрунтуванням концепції вдосконалення механізмів формування та використання інтелектуального потенціалу зайнятого населення.

Список літератури

1. Амоша О. Проблеми та шляхи забезпечення соціальної орієнтації економіки України / О. Амоша, О. Новікова // Журнал європейської економіки. – 2005. – червень. – Т. 4 (№22). – С. 173-184.
2. Качан Є. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. проф. Качана Є. П. – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – 373 с.
3. Кендюхов О. Інституціональне середовище інтелектуального капіталу: вплив сучасних маркетингових тенденцій // Научные труды ДонНТУ. – Серия: экономическая. – Вып. 69. – 2004. – С. 72-77.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Черкаській області. Статистичний збірник / [Відповідальна за випуск О. А. Дегтяр]; За ред. М. Г. Литвина. – Черкаси: Головне управління статистики у Черкаській області, 2006. – 162 с.
5. Онікієнко В.В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / Онікієнко В.В., Ємельяненко Л.М., Терон І. В.; за ред. В.В. Онікієнка. – К.: РВПС України НАН України, 2006. – 480 с.
6. Семикіна М. В. Інтелектуальний капітал: мотиваційні основи розвитку // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. Збірник наукових праць. – Маріуполь: ПДТУ, 2008. – С. 70-73.

В. Гунько

Резервы эффективного использования интеллектуального потенциала занятого населения

В статье описана и установлена взаимозависимость человеческого развития и экономического роста. Названные факторы, которые влияют на формирование резервов эффективного использования интеллектуального потенциала занятого населения.

V. Gunko

Reserves of the effective use of intellectual potential of employees

In the article described and set connection of human development and economy growing. Adopted factors which influence on forming of backlogs of the effective use of intellectual potential of employees.

Одержано 16.04.10